De actionibus ſeu functionibus, in ſpecie.

Actio ſeu functio eſt motus actiuus, qui à facultate ipſa procedit: & eſt uel

- *Voluntaria*, ſeu *Animalis*, à cerebro procedens, neruis & muſculis, ea eſt quã cùm ſit, ſedare poteris, ubi uelis, & cum nõ ſit, excitare: & eſt uel
  - *Princeps*: uidelicet
    - Imaginatio.
    - Ratio, ſeu Iudicium.
    - Memoria.
  - *Minus* Princeps: & uel
    - *Senſitiua*
      - Viſus, Auditus.
      - Odoratus, Guſtus.
      - Tactus.
    - *Motiua*, quæ unum tantùm inſtrumentum, idq; certũ ſibi uendicat, ita & motionis modum ipſum habet, unum ſcilicet uoluntarium, ſed particulatim in uarijs inſtrumentis adeò uariatur, ut multiformis eſſe uideri poſsit.
- *Minus* uolũtaria, & uel
  - *Vitalis*, à corde procedens: uitam ſeu calorem uniuerſo corpori largitur.
  - *Naturalis*, ſeu uoluntatis expers, ex uena & arteria procedit, & eſt q̃ non pendet ex arbitrio & electione, ſed ſponte & naturaliter fit. & hæc in plures ſecernitur: quarum alia dicitur
    - *Genitrix*, quæ ſimplex quædam naturæ actio non eſt, ſed ex alteratione formationeq; compoſita. Vt enim os fiat, neruus, uena, & reliquarum particula quælibet, alteratam eſſe oportet ſubiectam, unde animal fiat ſubſtantiam. Vt uerò congruentem figuram & poſituram, & caua quædam enata, uel adnata, aliaq; id genus habeat, effingi eam oportet, quæ alteratur, materiam.
    - *Formatrix*, eſt quæ compagines & formas alteratricis operib. effingit, iuxta figurã formamq;, quæ omnibus membris neceſſaria eſt. Hæc enim perforat, excauat, aſperat, lenitq; ea, quæ eſſe perforata, excauata, aſpera, leniaq; neceſſarium eſt.
    - *Nutrix*, cuius nominis ratio eſt, ad id quod nutritur, eius quod nutrit, aſsimilatio. Porrò ut fiat hæc, agglutinatio ſiue adhærentia præcedat oportet, ſicuti etiã ut illa fiat appoſitio. poſtquã enim ſuccus is, qui omnem animalis particulam nutriturus eſt, à uaſis excidit, in totam eam diſpergitur, ut
      - *Adnugat*: in qua functione errat aliquando natura, inopia humoris non affluentis, ut in ægritudine, quæ ἀτροφία & tabes uocatur, manifeſtè cernitur.
      - *Agglutinet*, in qua functione aliquãdo fit error inopia nimia adiuncti nutrimenti, quod cũ aquoſum ſit, nec ad ſiccum ſufficienter redactum, nec lentitiam glutinisq; conſiſtẽtiam, quæ naturalis caloris ope prouenit, adeptũ, adherentiam conſequi non ualet, ut in genere illo hydropis, quod ἀνασάρκα dicitur.
      - *Aſsimilet*, in qua functione etiam aliquando error committitur, permutando aſsimilationem, ut uidetur in uitiligine, quæ Græcis λεύκη dicitur, in qua adhærentia nutrimenti facta cernitur, non tamen aſsimilatio.
    - *Auctrix*, ſolidas animalium partes in longum, latum, profundumq; ampliat & auget, & ubi perfectam magnitudinẽ animal eſt adeptũ, toto poſtquã editum eſt tempore, uſq; ad ætatis uigorẽ dominatur, cui miniſtræ auxiliatricesq; alteratrix & nutrix. Augetur quidem is, cuius perfecta iam forma eſt. Eius autem quod fit, proceſſus ille, qui eſt ad formam, non utique auctio, ſed generatio nominatur. Quippe augetur id quod ẽſt, gignitur uerò id quod non eſt.

LIBRI I. PARS II.

DE ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΗ͂, HOC EST, DE SALVBRITATE ET INSALVBRITATE.

De Sanitatis natura & accidentibus.

ABSOLVTA *prima Medicinæ parte, nempe Phyſiologia, ad alteram uidelicet* ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΗ͂Ν, *uenire tempeſtiuum eſt, quæ de Sanitate & Morbis tractat.*

Sanitatis itaque

- *Natura* conſiſtit in cauſis conſtituentibus, materia ſcilicet & forma. Sanitas eſt affectus ſecundũ naturam actionem probã efficiens. Hanc autem efficiunt tum
  - *Temperatura* proba partium ſimilarium, tum qualitatum
    - *Primarum*, uidelicet
      - Calidi, Frigidi.
      - Humidi.
      - Sicci.
    - *Secundarum*, ſcilicet in
      - *Tactu*, medium inter
        - Durum & molle.
        - Tenſum & laxum.
      - *Viſu*
        - *Color* floridus.
        - *Corpus* neque
          - Gracile.
          - Corpulentum.
  - *Compoſitio*, hæc eſt
    - *Conformatio*, neque in Figura, Cauitate, Leuitate, Aſperitate *Vllo* modo læſa.
    - *Numerus* neque
      - Abundans.
      - Deficiens.
    - *Magnitudo* neque
      - Maior.
      - Minor.
    - *Situs* ſuo loco non mutatur.
  - *Vnio* perfecta.
- *Accidentia*, quæ ſymptomata impropriè dici poſſunt, de quibus paulò inferius agemus.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-171132-p0114-0
DFG

De Morborum natura & accidentibus.

Morbus eſt affect⁹ preter naturam, actionē primò lædens: cuius

- Natura, eſſētia, materia ſcilicet & forma. Itaque morb⁹ uel
  - Partis ſimilaris
    - Simplex, & eſt intemperies ſola primarum quatuor qualitatũ
      - Calida, eueniēs
        - Intrinſecus
          - Corpore toto, ut febris.
          - Parte una, ut calor nimius
            - Pedum.
            - Manuum.
        - Extrinſecus
          - Ambuſtio à ſole uel igne.
          - Calor immodicus à nimio motu uel alia cauſa calfaciente.
      - Frigida
        - Intrinſecus
          - Apoplexia.
          - Epilepſia.
          - Conuulſio, &c.
        - Extrinſecus, ut congelatio totius uel partis à frigore uehementi.
      - Humida, ut quibuſdam partibus laxitas, & mollities tactu & uiſu perceptibilis.
      - Sicca, ut maraſmus totius uel partis.
      - (Humida, Sicca:) Hæ intrinſecus tantùm fiũt, nulla extrinſecus affluente cauſa.
    - Compoſitus: & eſt intēperies
      - Sine materia
        - Calida & humida.
        - Calida & ſicca.
        - Frigida & humida.
        - Frigida & ſicca.
      - (Simplex, Sine materia:) Omnes hi morbi, niſi ſint magni, difficulter à medicis noſcuntur.
      - Cum materia
        - Vnius humoris
          - Sanguinis, ut Phlegmone.
          - Bilis, ut in Eryſipelate & herpete.
          - Pituitæ, ut in Oedemate.
          - Atræ bilis, ut in Scirrho, cancro.
        - Plurium
          - Aequaliter
            - Omnium, nomen accipit ab omnibus.
            - Duorũ, ut
              - Sanguinis &
                - Bilis, Phleg. & Eryſipelas ſimul.
                - Atræ bilis, Phleg. & Scirrh. ſimul.
                - Pituitæ, Phleg. & Oedema.
              - Bilis &
                - Atræ bilis, Eryſipelas & Scirrhus.
                - Pituitæ, Eryſipelas & Oedema.
              - Atræ bilis & pituitæ, Scirrhus & Oedema ſimul.
          - Inæqualiter, ut
            - Phlegmone
              - Eryſipelatodes.
              - Oedematodes.
              - Scirrhodes.
            - Eryſipelas
              - Phlegmonodes.
              - Oedematodes.
              - Scirrhodes.
            - Oedema
              - Phlegmonodes.
              - Eryſipelatodes.
              - Scirrhodes.
            - Scirrhus
              - Phlegmonodes.
              - Eryſipelatodes.
              - Oedematodes.
            - Nomen à uincenti humore, denominationem à mixto accipiũt. Huc reducuntur ſtrumæ, phymeta, lepra, pſora, &c.
      - (Cum materia:) Hi morbi neminē latēre poſſunt: quia faciunt tumorē præter naturā.
  - Inſtrumentalis. Vide in ſequentibus ſignum A.
  - Vtriq; parti cõmunis, id eſt, unitatis ſolutio, uel
    - Simplex in
      - Carne, ut
        - Vulnus, Vlcus.
        - Contuſio.
        - Illiſio, cùm cauitas manet ab ictu inducta.
      - Oſſe
        - Capitis
          - Fiſſura ſeu rima.
          - Ruptio.
          - Contuſio in oſsibus capitis mollibus.
          - Inciſio.
        - Alio
          - Fractura.
          - Caries, ab humoribus acribus facta.
      - Venis, ruptio.
      - Neruis, conuulſio.
      - Cute, excoriatio.
    - Compoſita
      - Secum, ut fractura cum ulcere, ulcus cum conuulſione, eroſione, ruptura, &c.
      - Cum morbis partiũ uel
        - Similarium, intēperiei
          - Simplicis, ut ulcus cum ruptura, uel fractura, uel conuulſio, &c. cum
            - Calore.
            - Frigore.
            - Humiditate.
            - Siccitate.
          - Compoſitæ, ut ulcus uel ruptio, uel conuulſio, &c. cum
            - Calore & humiditate.
            - Calore & ſiccitate.
            - Frigore & ſiccitate.
            - Frigore & humiditate.
        - Inſtrumentalium, ut
          - Vlcus cum membrorum luxatione.
          - Vlcus cum lapide in ueſica, &c.
        - Similarium & inſtrumentalium, ut ulcus cum
          - Phlegmone.
          - Carbone.
          - Eryſipelate.
          - Herpete.
          - Oedemate.
          - Scirrho.
        - Ab his morbis partes trifariam à naturali habitu recedunt. Etenim ob ulcus, partium ſuarum unitatem amittũt. Ob phlegmonem uerò, naturali ſua tēperie calidiores. Deniq; tumor in ipſis ſi ad tãtam magnitudinem attollatur, ut ob hanc ipſam functio impediatur, morbus cenſeri debet.
- Accidentia quæ Symptomata dicuntur. Vide in ſeq. ſub ſign. B.

- *A. Morbus* inſtrumentalis
  - *Simplex*, quadruplicem habet differentiã. Naſcitur enim quã do uel à naturali habitu decedit
    - *Conformatio*, eiusq; morbi uel ſũt
      - *Aduentitij*, quando uel
        - *Figura* uitiatur, ut
          - *Simitas* à natura ictu & caſu.
          - *Vatitas*.
          - *Varitas*.
          - *Luxatio* membrorum.
          - *Mala* curatio fractorum oſsium.
          - *Callus* eminentior innatus articulis.
          - *Cordis*, pulmonis, & reliquarum partium uitioſa figura, à qua etiam meatus aliquis ut plurimum uitiatur.
        - *Magnitudo* & multitudo cauitatum
          - *Nimis* patentium.
          - *Clauſarum*: id quod multis modis fit, uel
            - *Obſtructione*.
            - *Meatibus* coaleſcentibus.
            - *Inflammatione*.
            - *Craſsis*, lentis, uiſcidis humoribus.
            - *Exiccatione* partis.
        - *Partes* leues fiunt aſperæ, ut fauces aſperæ factæ, generatur tuſsis.
        - *Partes* aſperæ fiunt leues, ut oſſa quæ carnes retinent.
      - *Natiui*, qui in utero matris contrahuntur, à prima conformatione peccante.
    - *Numerus*, in eo uel
      - *Abundantia*
        - *Naturalia*, quæ ſunt uel
          - *Cauſa* morborum, ut
            - *Manus* ſex digitorum.
            - *Tubercula* } *Quæ* meatus obſtruunt.
            - *Varices* }
          - *Morbi*, ut pterygion in oculo. Nam cùm pupillam totam obſcurauerit, actionem impedit.
        - *Prorſus* non naturalia, uel
          - *Cauſa* morbi
            - *Lapis* in ueſica.
            - *Lumbrici*.
            - *Grando* in oculo.
          - *Morbi*
            - *Suffuſio*.
            - *Lepra*.
            - *Vitiligines*.
            - *Atheromata, Steatomata*.
            - *Meliceritles, Acrochordones*.
      - *Defectus*
        - *A' prima* generatione quædam
          - *Radicitus* perierunt.
          - *Veluti* ex dimidio mutilata ſunt.
        - *Poſtquam* animal in lucem editum eſt, ut amiſsio
          - *Digitorum*
            - Manuum.
            - Pedum.
          - *Cruris*.
          - *Cubiti*.
          - *Venarum* uaricoſarum.
          - *Glandularũ* induratarũ
          - *Dentium*.
          - *Gurgulionis*.
          - *Aurium, Narium*.
          - } *Harum* quædam
            - *Vnam* tantùm functionem obtinent, & cum hæ læduntur, ſunt cauſæ morborum.
            - *Duas* functiones obtinent, quæ cùm læduntur, duplicem habẽt rationem, nempe cauſæ & morbi.
    - *Magnitudo*, quando partes
      - A' *prima generatiõe*
        - *Increſcunt*, ut quando lingua ad tantam magnitudinem increſcit, ut ad nullam partem oris ſeſe flectere poſsit.
        - *Minuũtur*, quãdo lingua adeò exigua eſt, ut nõ oẽs eius partes attingat.
      - *Poſt* ortum animalis
        - *Increſcit*, ut
          - *Priapiſmus*.
          - *Caro* ſupercreſcens in ulceribus.
          - *Auctio* teſticulorum, mammarum.
          - *Struma* immoderatius aucta.
          - *Oculorum* anguli aucti, &c.
        - *Minuuntur*, ut
          - *Oculorum* anguli diminuti.
          - *Atrophia*, id eſt, cibi defectus.
          - *Tabes*.
    - *Compoſitio*, in
      - *Poſitu*
        - *Luxatio* } Articulorum.
        - *Commotio* }
        - *Epiplocele*, quando omentum in ſcrotum deuoluitur.
        - *Enterocele*, quando inteſtinum in ſcrotum deuoluitur.
      - *Conſenſu* inter ſeſe uicinarum partium, quæ à naturali habitu diſcedunt, ut
        - *Si* ligamentum uel laxum, uel nimium intentum uel abruptũ fuerit, ut impediat in ea parte motum articulis debitum.
        - *Immodica* uincula
          - Linguæ.
          - Pudendorum.
        - *Partes* omnes, quæ ob ulcus præter naturam coaleſcunt, ut
          - Labia.
          - Palpebræ.
          - Digiti.
          - Sedes.
  - *Compoſitus*
    - *Proprius* eidem inſtrumento, ut in oculo ſuffuſio cum pterygio, in lingua magnitudo nimia & aſperitas.
    - *Accidens* eidem, ut ceratoidis eroſio, prolapſus rhagoidis, & pupillæ contortio. Hi tres affectus ſunt oculi morbi per accidens, & non proprij. In ophthalmia, phlegmone, cohærentis tunicæ morbus proprius eſt, oculi uerò per accidens.
    - *Proprius* ac accidens ſimul, ut luxatio cum phlegmone.

POTEST *etiam morbus inſtrumentalis componi cum unitatis ſolutione, quemadmodum in tumoribus præter naturam.*

B. *Symptoma*;

- **B.** *Symptoma*, eſt affect⁹ morbum ſequēs. Horum alia ſunt
  - *Functionum* noxæ
    - *Animalium*. Vide in ſequentibus ſignum. C.
    - *Vitalium*, pulſus { Abolitus / Debilis / Deprauatus. } *De* his in quarta theoricæ parte.
    - *Naturalium*
      - *Attractio*
        - *Abolita*, ut in uentriculo, cùm is omnino nihil attrahit.
        - *Debilis*, quando uix & difficulter & multo tempore attrahit.
        - *Deprauata*, ut cùm uētriculus inter trahendum quaſi palpitat, aut tremit, aut concutitur, aut conuellitur.
      - *Retentio*
        - *Abolita*, cùm uentriculus cibos, coctionis tempore omnino non comprehendit, ut in lienteria.
        - *Debilis*, cū uentriculus cibū non probè amplectitur, & tum fiunt fluctuationes.
        - *Deprauata*, cū uentriculus ſaltu quodam, aut cōuulſione, &c. cibos amplectitur.
      - *Alteratio*
        - *Abolita*, ut cùm in uentriculo cibus talis permanet, qualis eſt ſumptus.
        - *Debilis*, ut tarda in uentriculo concoctio.
        - *Deprauata*, ut cùm cibus in uentriculo in alienam qualitatem permutatur.
      - *Expulſio*
        - *Abolita*, cùm excrementa omnino non excernuntur.
        - *Debilis*, cùm tardè excrementa uel omnino non excernuntur.
        - *Deprauata*, cùm uel properat ad deiectionem ante perfectam cōcoctionem, uel tardat uel ceſſat poſt concoctionem abſolutam.
  - *Affectus* corporis noſtri: quorum alia pertinent ad
    - *Viſum*, & ſunt colores præter naturam, uel in
      - *Toto* corpore, ut in morbo { Regio, Hepatico. / Spleniti co. / Aquæ inter cutem. }
      - *Parte*
        - *Vna*, ut
          - *Sola* lingua decolorata.
          - *Pars* alia ob abſceſſus uel { Nigricat / Liuet } A' carbone, herpete, &c.
        - *Pluribus*, ut partes aliquæ morbis frigidis, aliquæ calidis laborantes, etiā uariè decolorantur.
    - *Auditum*, ut
      - *Voces* clangoſæ, turbidæ, uel tremulæ, &c. ob oris morbos, faucium, tracheę arteriæ, pulmonum, thoracis.
      - *Sonı*, ſtrepitus, ſtridores, murmurilla in alijs animalis partibus, ob inſtrumentorum anguſtiam, uel motum errabundum, aut copiam ſpiritus inflantis.
    - *Olfactum*, & ſunt præcipuè uel in
      - *Reſpiratione*, ut fœtor per guttur.
      - *Tranſpiratione*, fœtor per cutis poros.
      - *Huc* etiā referuntur
        - { Aurium / Narium / Axillarum } *Fœtores*, & omniū partiū, quæ ob affectum aliquem putreſcunt.
        - *Ructus* { Fumoſus, Acidus. / Viroſus. / Piſcium fœtorem referens. }
    - *Guſtum*
      - *Sudor* { Dulcis. / Amarus. / Salſus, &c. }
      - *Sanguis*, qui per os reijcitur { Dulcis. / Salſus. / Amarus, &c. }
      - *Reiectio* ex pulmone / *Vomitus* — *Et* habent ſaporem uel { Acidum, Salſum. / Amarum, Dulcem. / Auſterum. }
    - *Tactum*, pellis cutis'ue { Dura, Intenta. / Laxa, Arida. / Rugoſa. }
  - *Quæ* immodicas excretiones uel retētiones ſequuntur, uel à naturali habitu recedunt
    - *Tota* ſubſtantia, ut hæmorrhogia nata ex
      - *Apertione* oſculorū uaſis, à ſanguinis copia, uel uaſis imbecillitate.
      - *Tranſudatione* per uenas, ob tunicam rarefactam, uel ob gracilium uaſorum adapertionem.
      - *Eroſione*, ab humoribus erodentibus.
      - *Ruptura*.
      - *Vulnere*.
      - *Contuſione*.
      - *Imbecillitate* retentricis facultatis.
      - *Immodica* expultricis facultate, &c.
    - *Qualitate*: ut { Colores / Sapores / Odores } *Excrementorum* præter naturam ex morbo nati.
    - *Quantitate*: ut excretio uel retentio immodica
      - *Vomitus*.
      - *Sudoris*.
      - *Vrinæ*: ut in { Diabete, Iſchuria. / Dyſuria. / Stranguria. }
      - *Stercoris*: ut in { Lienteria, Dyſenteria. / Voluulo. / Colica, &c. }
      - *Menſium* uel ſuppreſſorum, uel largius fluentium.
      - *Gonorrhæa*, &c.

C. *Symptomata*

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-171132-p0117-7

C. *Symptomata* functionum noxæ animaliū, ſunt aut

- *Senſibilium*
  - *Viſus*
    - *Abolitus*, cæcitas.
    - *Debilis*, amblyopia.
    - *Deprauatus*, hallucinatio.
  - *Auditus*
    - *Abolitus*, ſurditas.
    - *Debilis*, grauis auditio.
    - *Deprauatus*, obauditio.
  - *Odoratus*
    - Abolitus.
    - Debilis.
    - Deprauatus.
  - *Guſtus*
    - Abolitus.
    - Debilis.
    - Deprauatus.
  - *Tactus*
    - Abolitus.
    - Debilis.
    - Deprauatus.
    - Dolor.
  - *Primi* ſenſus inſtrumenti & communis omnium
    - Vigilia.
    - Veternus.
- *Motricum*, motus
  - *Abolitus*, in
    - *Parte* una, paralyſis, id eſt reſolutio
      - *Neruorum*
        - *Reſpiratoriorum*, apnæa
        - *Vocalium*, aphonia
        - *Linguæ*, ſermonis uitium
        - } Dicitur.
      - *Muſculorum*
        - *Colli*
        - *Veſicæ*
        - } *Inuita* urina
        - *Sedis*, ſtercoris deiectio
        - } Dicitur.
    - *Toto* corpore
      - *Tantùm*, paralyſis.
      - *Cùm* principum facultatum reſolutione, apoplexia.
  - *Debilis*, ſtupor.
  - *Deprauatus*
    - *Conuulſio*, eſt inuoluntaria retractio muſculorum & neruorum, ad ſuam originem, uel in
      - *Vna* parte
        - *Muſculis*.
        - *Ventriculo*, ut ſingultus.
        - *Pene* rigido, quodammodo conuulſiones ſunt.
      - *Toto* corpore
        - *Tantùm*
          - Tetanos.
          - Epiſthonos.
          - Emproſthonos.
        - *Cum* lęſione principum facultatum, ut epilepſia.
    - *Tremor*, eſt motus præter uoluntatem partium, quo ſurſum & deorſum uicibus permutatis ferantur.
    - *Horror*, inæqualis totius corporis concuſsio & turbatio.
    - *Rigor*, eſt motus, qualis in horrore, ſed maior.
    - *Sternutamentum*, efflatio eſt uehemens, qua nares, uentriculi anteriores cerebri, oſſa ethmoidea repurgantur.
    - *Tuſsis*, uehementiſsima quædam efflatio eſt, quo plurimus ſimul, celerrimeq; foras actus ſpiritus, attrahat propellatq; ſuo impetu, quæ uias ſuas obſtruunt.
    - *Pandiculatio*, eſt motus & diſtentio omnium membrorum ad diſflationem uaporum ex eis.
    - *Oſcitatio*, expultricis uirtutis motus, ad diſcutiendum ſpiritus flatuoſos maxillæ inferioris.
- *Principum*
  - *Imaginatio*
    - *Abolita*, ut caros, catalepſis, &c.
    - *Debilis*, coma, lethargus.
    - *Deprauata*, delirium.
  - *Cogitatio*
    - *Abolita*, dementia, ſtultitia.
    - *Debilis*, fatuitas, ſtultitia.
    - *Deprauata*, delirium.
  - *Memoria*
    - *Abolita*, obliuio.
    - *Debilis*, torpor.
    - *Deprauata*, delirium.